

Senat Univerze v Mariboru je na 14. redni seji 24. 11. 2020 sprejel sklep št. 030/2020/78/515-MP, s katerim je potrdil Politiko odprtega dostopa do raziskovalne infrastrukture UM.

Politika odprtega dostopa do raziskovalne infrastrukture Univerze v Mariboru

1. Opredelitev

Raziskovalna infrastruktura¹ Univerze v Mariboru (v nadaljevanju RI UM) označuje celoto večnamenskih in večdimenzionalnih objektov, laboratorijskih okolij, raziskovalne opreme, kompleksnih digitalnih raziskovalnih sistemov in podatkovnih baz ter raziskovalnih skupin, ki se uporabljajo ali delujejo v raziskovalne namene. RI UM je predpogoj za raziskovalno delo, hkrati pa ključna za doseganje odličnosti v raziskovanju in širši družbeni razvoj.

RI UM lahko obsega temeljno RI (zgradbe, oprema ipd.) in/ali RI za prenos znanja (raziskovalci, laboratoriji, zbirke ipd.). RI UM je razporejena po različnih članicah UM. V določenih primerih jo lahko opredelimo tudi kot virtualno infrastrukturo ali virtualno raziskovalno okolje, kjer se storitev opravlja v elektronski obliki.

UM upravlja RI UM kot ena pravna oseba. RI UM sestavljajo posamezne entitete, ki predstavljajo enote univerze, opremljene z RI (npr. laboratorij, center, inštitut ali druga enota za RI).

2. Uporabniki

RI UM je javno dostopna raziskovalcem, raziskovalnim skupinam ali raziskovalnim organizacijam v okviru raziskovalnega delovanja UM (zaposlenim, vključno z raziskovalci različnih stopenj, podoktorskimi raziskovalci, tehniki in doktorji znanosti) in raziskovalnega delovanja izven UM (zunanjim uporabnikom, t. j. raziskovalcem drugih raziskovalnih organizacij, iz gospodarstva ter drugim uporabnikom). Uporabniki v okviru raziskovalnega dela sodelujejo pri snovanju ali ustvarjanju novega znanja, izdelkov, postopkov, metod in sistemov.

V primeru uporabe RI s strani zunanjih uporabnikov lahko UM zahteva dokazilo o posedovanju znanja in veščin, potrebnih za uporabo RI. Če zunanji uporabnik nima zahtevanih znanj in veščin za strokovno uporabo RI, mu lahko entiteta ponudi celovito storitev, v sklopu katere izvedejo delo na RI usposobljeni zaposleni. Entiteta lahko tudi ponudi in izvede usposabljanje za nove zunanje uporabnike. Stroške tovrstnega usposabljanja nosi zunanji uporabnik.

Uporabniki morajo pri sodelovanju in uporabi RI UM upoštevati relevantna načela, strategije, direktive in druge regulativne dokumente UM.

3. Dostop

Dostop pomeni legitimni in pooblaščen način sodelovanja in uporabe RI UM ter storitev uporabnikom. Dostop je lahko fizičen, oddaljen ali virtualen (ki omogoča dostop do RI preko

¹ V skladu z opredelitvijo Evropskega strateškega foruma za raziskovalne infrastrukture (ESFRI) so raziskovalne infrastrukture (RI) zmogljivosti, sredstva ali storitve, ki predstavljajo večjo opremo ali nabor instrumentov in predstavljajo oz. dopolnjujejo vire znanja, kot so zbirke, arhivi in podatkovne baze. V nadaljevanju podajamo primere RI v skladu z ESFRI: velike raziskovalne postavitve, zbirke, knjižnice, baze podatkov, biološki arhivi in zbirke, visokozmogljiva oz. širokopasovna komunikacijska omrežja, raziskovalna plovila, teleskopi, satelitske in letalske opazovalne zmogljivosti, mreže računskih zmogljivosti (HPC), čiste sobe, obalne opazovalne postaje, sinhrotroni in pospeševalniki ipd.

komunikacijskih kanalov oz. sredstev spletnih omrežij).

RI UM vključuje obliki dostopa **na osnovi odličnosti raziskovalnega dela** in na osnovi **tržne usmerjenosti raziskave**. Oblika dostopa na osnovi odličnosti je odvisna od znanstvene odličnosti, izvirnosti, kakovosti in tehnične ter etične izvedljivosti dela. Oblika tržno usmerjenega dostopa je možna v primeru dogovora med uporabnikom in RI ter predvideva plačilo pristojbine za dostop. Ta oblika je mogoča tudi pri pojavu potrebe na trgu, ki zahteva tehnične oziroma znanstvene rešitve, dosežene z dostopom do RI. Oba načina se odobrita na podlagi interne ocene oz. strokovnega pregleda vloge.

Entitete v okviru RI UM so odgovorne za določitev obsega lastne RI, ki je na voljo zunanjim uporabnikom, in sicer pod jasnimi, preglednimi ter pravičnimi pogoji. Prav tako imajo pravico predlagati notranje politike dostopa RI UM, ki se odobrijo na ravni UM.

RI UM nudi uporabnikom določeno količino dostopa, ki se meri z enotami dostopa, opredeljenimi s strani posameznih entitet. Enote dostopa se lahko razlikujejo glede na različne vrste RI in so lahko natančno določljive, kot npr. ure uporabe RI, gigabajti, ki jih uporabniki ustvarijo in shranijo med izvajanjem kompleksnih poskusov, ter drugo.

Postopki in sodelovanja v zvezi z dostopom RI UM se lahko razlikujejo glede na različne vrste RI znotraj posameznih entitet (npr. vloga, pogajanje, ocenjevanje itd.), vendar morajo biti odločitve o zahtevi za dostop uporabnikom jasne in utemeljene.

4. Stroški in pristojbine

Dostop do RI je lahko brezplačen ali plačljiv, pri čemer morajo biti vsi pogoji, povezani z uporabo RI, pregledni in javno dostopni. V primeru plačljivega dostopa se uporabniku zaračuna pristojbina, ki mora biti povezana z dejansko uporabo RI. Pristojbine za dostop do različnih vrst RI se lahko razlikujejo, a morajo slediti naslednjim načelom:

- Preverljivosti;
- Sledljivosti opravljenega dela na RI, vključno z ohranjanjem ustrezne evidence o zahtevah za dostop (uspešnih in neuspešnih), razlogih za zavrnitev dostopa (kjer relevantno), podatkih o uporabi itd.;
- Prepovedi dvojnega financiranja;
- Skladnosti z vsemi ustreznimi državnimi pogoji financiranja, pogoji financiranja EU in z zakonodajo o konkurenci.

Pristojbine za tržno usmerjen dostop so enake polnim komercialnim cenam.

Stroškovna enota je odvisna od količine uporabe določene enote dostopa.

5. Izobraževanje in usposabljanje

V okviru politike odprtega dostopa RI UM spodbujamo sodelovanje z drugimi ustanovami in organizacijami, ki imajo koristi od RI UM za svoje raziskovanje, izobraževanje in usposabljanje.

6. Omejitve

Dostop do RI UM lahko omejujejo državna varnost in obramba, zasebnost in zaupnost, poslovna občutljivost, pravice intelektualne lastnine ter etični vidik v skladu z ustreznimi zakoni in predpisi.

7. Etično ravnanje, raziskovalna integriteta in nediskriminacija

Politika odprtega dostopa RI UM sledi Kodeksu etičnega ravnanja Univerze v Mariboru in

osmim načelom, opredeljenim v Evropskem kodeksu ravnanja za raziskovalno integriteto Evropske znanstvene fundacije (ESF) in Zveze Evropskih akademij (ALLEA). Osem načel, po katerih se morajo ravnati raziskovalci, vključuje poštenost v komunikaciji, zanesljivost pri izvajanju raziskav, objektivnost, nepristranskost in neodvisnost, odprtost in dostopnost, dolžnost skrbnega ravnanja, poštenosti pri navajanju referenc in zaslug ter odgovornost do bodočih znanstvenikov in raziskovalcev.

Pri presojanju o dodelitvi dostopa RI UM uporabniku, le-ta ne sme biti diskriminiran na podlagi osebnih razlogov.

8. Zagotavljanje kakovosti

V okviru zagotavljanja kakovosti odprtega dostopa RI UM bodo vzpostavljeni mehanizmi za ocenjevanje kakovosti dostopa RI znotraj posameznih entitet. Mehanizmi upoštevajo splošna načela, ki jih je opredelila Evropska komisija. Ta načela v angleščini označuje akronim »RACER« (*Relevant, Accepted, Credible, Easy, Robust*):

- **Ustreznost** in tesna povezanost z zastavljenimi cilji. Mehanizmi ne smejo biti preveč ambiciozno zastavljeni in morajo meriti prave elemente.
- **Sprejetost** s strani RI in deležnikov. Vlogo in odgovornosti za kazalnik je treba dobro opredeliti.
- **Verodostojnost** za nestrokovnjake, nedvoumnost in enostavna razlaga. Kazalniki morajo biti čim preprostejši in čim trdnejši.
- **Preprostost** spremljanja, z nizkimi stroški in malo truda.
- **Stabilnost** v primerih poskusov manipulacij.

Vzpostavljeni mehanizmi morajo vključevati naslednje parametre:

- uporabniške meritve (npr. uporabniški dostop, baza uporabnikov in ustreznost za uporabnike),
- operativne meritve RI (npr. zagotavljanje dostopa, storitev, centralno upravljanje, zanesljivost, vidnost, velikost in razvoj uporabniške skupnosti),
- strateške kazalnike (npr. publikacije in drugi izdelki, čez-disciplinarnost, gospodarski vpliv) in
- finančne meritve (npr. storitev, viri, stroški, donos).

9. Upravljanje z raziskovalnimi podatki

Politika upravljanja s podatki vsebuje jasna navodila glede načina in mesta shranjevanja nastalih podatkov za razumno časovno obdobje ter o tem, na kak način mora uporabnik nuditi te podatke za ponovno uporabo. Navodila se lahko razlikujejo glede na vrsto RI znotraj posamezne entitete. Podatki morajo slediti načelom FAIR (najdljivost, dostopnost, interoperabilnost in primernost za ponovno uporabo). Upravljanje z raziskovalnimi podatki je opredeljeno v ločenem regulativnem dokumentu.

10. Preglednost

Oddelek za raziskovalno in umetniško dejavnost Univerze v Mariboru (ORUD UM) zagotavlja informacije o Politiki odprtega dostopa RI UM, splošne informacije o RI UM in kontaktih entitet RI UM.

11. Viri

- ACTRIS PPP Deliverable 4.1: Concept document on ACTRIS Central Facilities structure and services, ACTRIS (Aerosols, Clouds and Trace Gases) Technical Documentation, 2018. Pridobljeno 24. avgusta 2020 na: <https://ec.europa.eu/research/participants/documents/downloadPublic?documentIds=080166e5b8e29c5f&appId=PPGMS>.
- Better regulation Toolbox, European Commission under Better Regulation Guideline SWD(2017) 350. Pridobljeno 24. avgusta 2020 na: https://ec.europa.eu/info/sites/info/files/better-regulation-toolbox_2.pdf.
- ENVRI plus, d10.3 Description of performance criteria for Open Access and list of performance indicators: Work package 10 – Governance and Sustainability, 2019. Pridobljeno 24. avgusta 2020 na: <http://www.envriplus.eu/wp-content/uploads/2015/08/D10.3.pdf>.
- European Charter for Access to Research Infrastructures: Principles and Guidelines for Access and Related Services, European Commission, 2016. Pridobljeno 24. avgusta 2020 na: https://ec.europa.eu/research/infrastructures/pdf/2016_charterforaccessto-ris.pdf.
- European Open Science Cloud (EOSC) Strategic Implementation Plan, 2019. Pridobljeno 24. avgusta 2020 na: https://ec.europa.eu/info/publications/european-open-science-cloud-eosc-strategic-implementation-plan_en.
- The FAIR Guiding Principles for scientific data management and stewardship, 2016. Pridobljeno 24. avgusta 2020 na: <https://www.nature.com/articles/sdata201618>.
- Finland's Strategy and Roadmap for Research Infrastructures 2014–2020, 2013. Pridobljeno 24. avgusta 2020 na: https://www.aka.fi/globalassets/awanhat/documents/firi/tutkimusinfrastruktuurien_strategia_ja_tiekartta_2014_en.pdf.
- General Data Protection Regulation (EU) 2016/679. Pridobljeno 24. avgusta 2020 na: <https://eur-lex.europa.eu/eli/reg/2016/679/oj>.
- H2020 Programme, Annotated Model Grant Agreement, Article 16. 1 – Rules for providing trans-national access to research infrastructure. Pridobljeno 24. avgusta 2020 na: https://ec.europa.eu/research/participants/data/ref/h2020/grants_manual/amga/h2020-amga_v5.1_en.pdf.
- Italijanski odprti dostop na CINECA. Pridobljeno 24. avgusta 2020 na: <http://www.hpc.cineca.it/content/users>.
- National Guidelines for Access by Researchers to Research Infrastructure Hosted by Higher Education Institutions or Other Research Bodies in Ireland. Pridobljeno 24. avgusta 2020 na: <https://hea.ie/funding-governance-performance/governance/research-infrastructure-guidelines-for-access/>.
- Operating rules of SRED Open Access Centre of Kaunas University of Technology, 2015. Pridobljeno 24. avgusta 2020 na: https://apcis.ktu.edu/help/operating_rules.pdf.
- Open Access Slovenija. Pridobljeno 24. avgusta 2020 na: <https://www.openaccess.si/>.
- Strategy Report on Research Infrastructures, Roadmap 2018. Pridobljeno 24. avgusta 2020 na: https://ec.europa.eu/info/sites/info/files/research_and_innovation/esfri-roadmap-2018.pdf.
- Strategy Report on Research Infrastructures, Roadmap 2021, Public Guide. Pridobljeno 24. avgusta 2020 na: https://www.esfri.eu/sites/default/files/ESFRI_Roadmap2021_Public_Guide.pdf.
- Swiss open access at CSCS computing resources. Pridobljeno 24. avgusta 2020 na: <https://www.cscs.ch/user-lab/overview/>.
- Terms and conditions of use of the Research Infrastructure of the National Synchrotron Radiation Centre Solaris, 2018. Pridobljeno 24. avgusta 2020 na: <https://synchrotron.ui.edu.pl/documents/1457771/138966987/terms-and-conditions.pdf/9abd9044-042c-47b5-a87f-8fcaa42b0a12>.
- The European Code of Conduct for Research Integrity, 2017. Pridobljeno 24. avgusta 2020 na: <https://www.allea.org/wp-content/uploads/2017/05/ALLEA-European-Code-of-Conduct-for-Research-Integrity-2017.pdf>.
- The Swedish Research Council's Guide to Research Infrastructure 2018. Pridobljeno 24. avgusta 2020 na: <https://www.vr.se/english/analysis/reports/our-reports/2018-11-01-the-swedish-research-council%C2%B4s-guide-to-research-infrastructure-2018.html>.
- Vilnius university general terms and conditions for open access to resources and services of research and (social, cultural) development infrastructure, 2019. Pridobljeno 24. avgusta 2020 na: https://www.rcc.int/files/user/docs/open_access/Vilnius%20University%20Open%20Access%20Operating%20Rules.pdf.